

УДК 378. 09 : 355

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ДО ВИХОВНОЇ РОБОТИ З ОСОБОВИМ СКЛАДОМ

Іщенко С. О.

Національна академія Національної гвардії України, Україна, Харків

Доведено, що підготовка майбутніх офіцерів до виховної роботи з особовим складом відбуватиметься ефективніше в разі організації у вищих військових навчальних закладах спеціальних педагогічних умов. Обґрунтовано педагогічні умови формування готовності майбутніх офіцерів до виховної роботи з особовим складом: 1) формування у курсантів системи базових гуманістичних цінностей; 2) організація засвоєння майбутніми офіцерами усіх напрямів підготовки (гуманітарного, командно-штабного, інженерно-технічного, економіки та менеджменту) знаннями і вміннями виховної роботи з особовим складом на заняттях, у самостійній підготовці, на практиці. Визначено особливості змісту, форм, методів, прийомів організації освітньо-професійної діяльності з реалізації педагогічних умов формування готовності майбутніх офіцерів до виховної роботи з особовим складом у навчально-виховному процесі у вищих навчальних закладах системи МВС України.

Ключові слова: офіцер, курсант, особовий склад, виховання, виховна робота, педагогічні умови

Ищенко С. О. Педагогические условия формирования готовности будущих офицеров к воспитательной работе с личным составом/ Национальная академия Национальной гвардии Украины, Украина, Харьков

Доказано, что подготовка будущих офицеров к воспитательной работе с личным составом будет осуществляться более эффективно при организации в высших военных учебных заведениях специальных педагогических условий. Обоснованы педагогические условия формирования

готовности будущих офицеров к воспитательной работе с личным составом: 1) формирование у курсантов системы базовых гуманистических ценностей; 2) организация усвоения будущими офицерами всех направлений подготовки (гуманитарного, командно-штабного, инженерно-технического, экономики и менеджмента) знаний и умений воспитательной работы с личным составом на занятиях, самостоятельной подготовке, практике. Установлены особенности содержания, форм, методов, приемов организации образовательно-профессиональной деятельности по реализации педагогических условий в учебно-воспитательном процессе в высших учебных заведениях системы МВД Украины формирования готовности будущих офицеров к воспитательной работе с личным составом.

Ключевые слова: офицер, курсант, личный состав, воспитание, воспитательная работа, педагогические условия

Ishchenko S. O. Pedagogical condotions of formation readiness of the future officers for educational work with the personnel/ The National Academy of the National Guard of Ukraine, Ukraine, Kharkiv

It is proved that the preparation of the future officers to educational work with the personnel will be carried out more effectively in the organization of higher military educational institutions of special pedagogical conditions. Substantiates pedagogical conditions of formation of readiness of the future officers to educational work with the personnel: 1) formation of cadets of basic human values; 2) the organization of future officers mastering all areas of training (humanitarian, command post, engineering, economics and management), knowledge and skills of educational work with staff in the classroom, self-study, practice. The features of content, forms, methods, techniques, organization of educational and professional activities for the implementation of the pedagogical conditions of formation of readiness of the

future officers to educational work with staff in the educational process in higher educational institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine.

Keywords: officer cadet, personnel, training, educational work, pedagogical conditions

Вступ. За сучасних умов розвитку та докорінних реформ в українській державності значно зростає роль людського фактору у вирішенні питань збереження суспільного порядку, захисту громадян від протиправних посягань порушників законних норм суспільного проживання. Зазначене актуалізує таку проблематику наукових досліджень, як формування гідних морально-психологічних, ідейно-політичних, службово-бойових якостей представників силових структур держави, організація діяльності з політичної соціалізації особистості, проведення виховної роботи з особовим складом.

На підставі аналізу психолого-педагогічної літератури засвідчуємо, що проблемі підготовки курсантів до виховної роботи з особовим складом ще не приділялася належна увага. Дослідники, зазвичай, звертають увагу на формування професійної спрямованості майбутніх офіцерів у процесі фахової підготовки (В. Богуславський, Л. Желєзняк, О. Черкашин та інші); розвиток особистісно-професійних якостей особистості курсантів – організаторських здібностей, лідерських умінь тощо (А. Видай, О. Маковський, А. Пожидаєв та інші), формування міжособистісних взаємин у курсантському колективі (І. Антонова, В. Богданов, В. Пеньков та інші) [1; 2].

Як свідчить аналіз відгуків командирів військових частин на рівень підготовки випускників вищих навчальних закладів системи МВС України, молодим офіцерам бракує знань і вмінь реалізовувати прийоми, методи, форми виховної роботи з особовим складом, виявляти індивідуальні

особливості військовослужбовців, передбачати результати колективної взаємодії, згуртовувати колектив військових і працювати з лідерами.

Мета статті полягає у визначенні та обґрунтуванні педагогічних умов формування готовності майбутніх офіцерів до виховної роботи з особовим складом у вищих навчальних закладах системи МВС України.

Виклад основного матеріалу статті. Науково-теоретичне обґрунтування педагогічних умов підготовки курсантів до виховної роботи з особовим складом у вищих навчальних закладах системи МВС України, на нашу думку, необхідно розпочинати з висвітлення суті поняття «педагогічні умови».

У словниково-довідковій літературі поняття «умова» тлумачиться як: обставина, від якої залежить результат деякого процесу; вимога, яка висувається однією стороною до іншої; усна чи письмова згода про щось; правило, що встановлене у якійсь сфері життєдіяльності; обставина, в якій щось трапляється. Філософський енциклопедичний словник категорію «умова» трактує як: середовище, у якому перебувають і без якого не можуть існувати предмети та явища; обставини, у яких дещо відбувається; задані вимоги, із яких слід виходити; те, від чого залежить інше (зумовлене), що дозволяє, робить можливим наявність речі, предмета, стану, процесу [3; 4].

У педагогічній науці дефініція «умова» у загальній формі визначається як основа, наявність обставин, які сприяють досягненню поставлених цілей, або, навпроти, гальмують їх досягнення. Найбільш адекватним основним ідеям нашого дослідження є визначення поняття «педагогічні умови», запропоноване В. Андрєєвим. На думку вченого, педагогічні умови – це цілеспрямований відбір і застосування елементів змісту, методів, прийомів, а також організаційних форм навчання для досягнення поставлених цілей [5].

У контексті нашого дослідження під педагогічними умовами ефективної підготовки майбутніх офіцерів до виховної роботи з особовим

складом у вищих навчальних закладах системи МВС України будемо розуміти комплекс організаційно-педагогічних заходів, обставин, впливів, що забезпечують готовність майбутніх офіцерів до виховної роботи з особовим складом. Принципами відбору педагогічних умов підготовки майбутніх офіцерів до виховної роботи з особовим складом у вищих навчальних закладах системи МВС України є, насамперед, принцип системності, діалектичного зв'язку теорії та практики, оптимальності, еволюційного розвитку, нелінійного управління полісуб'єктності, діалогічності (полілогічності), урахування обмеженості ресурсів (в тому числі й особистісних), особистісно-діяльнісного, антропологічного, соціокультурного, культурологічного, етнологічного, аксіологічного, міждисциплінарного методологічних підходів.

Відповідно висунутих вимог нами визначено та обґрунтовано педагогічні умови підготовки майбутніх офіцерів до виховної роботи з особовим складом у вищих навчальних закладах МВС України. Так, першу педагогічну умову ми визначили як – формування в майбутніх офіцерів системи базових гуманістичних цінностей. Друга педагогічна умова – здобуття майбутніми офіцерами сукупності знань і вмінь виховної роботи з особовим складом.

Теоретичне обґрунтування першої педагогічної умови ефективної підготовки майбутніх офіцерів до виховної роботи з особовим складом пов'язане з вивченням аксіологічного аспекту професійної підготовки майбутніх офіцерів до виховної роботи. Проблема виховання цінностей розглядається в працях Т. Бутківської, В. Лисенко, А. Макаренко та інших учених. Роль гуманітарних цінностей та їх використання у вищих військових навчальних закладах вивчають науковці П. Наумов, С. Смекаліна, А. Шілоносов та інші [6; 7; 8].

Науковці стверджують, що формування особистості майбутнього офіцера залежить від розвитку його внутрішнього світу, зорієнтованості на

загальнолюдські цінності. Виховання цінностей у майбутніх офіцерах здійснюється через вивчення основних гуманітарних дисциплін. Але, на жаль, викладання гуманітарних дисциплін недостатньо розкриває поняття «цінностей» та недостатньо впливає на виховання їх у курсантів. Тому, важливо й доцільно здійснювати виховну роботу серед майбутніх офіцерів за допомогою різноманітних прийомів, методів виховання, оскільки саме виховання в майбутніх офіцерів гуманістичних цінностей дає змогу особистісно та професійно зростати в підготовці до виховної роботи з особовим складом.

Дослідниця О. Мартиненко вважає, що формування у курсантів гуманітарної культури є можливим через заходи, котрі проводяться згідно виховного плану з курсантами; участь в розробці виховних планів, наповнення їх гуманітарним змістом та застосування форм проведення – гуманітарні технології. Методи та форми, які застосовуються у виховній роботі, а саме: робота з книгою (читання, вивчення, виклад, конспектування), обговорення змісту книг, бесіди (індивідуальні, групові), дискусії, диспути, вечірні зустрічі, поетичні вечора, семінари, конференції, тренінги, мають інтерактивний (діалоговий) характер [9].

Доцільність другої педагогічної умови впливає з обумовленості якості підготовки майбутніх офіцерів до виховної роботи з особовим складом мірою оволодіння ними відповідними знаннями та вміннями, здатністю поєднувати службові та особистісні інтереси з гуманітарними морально-етичними цінностями та нормами (О. Аксьонова [10]).

У педагогіці *знання* розуміють як узагальнений досвід людства, що відображає різні сфери дійсності у вигляді фактів, правил, висновків, закономірностей, ідей, теорій, якими володіє наука. Сформовані *вміння* (способи певної діяльності) забезпечують здатність особистості виконувати складну комплексну дію або готовність до їх виконання на основі засвоєних

знань, навичок і практичного досвіду (А.В. Петровський, В.О. Онищук та ін.).

Серед знань, необхідних майбутньому офіцеру до виховної роботи з особовим складом, назвемо, насамперед, знання та розуміння особливостей виховання військовослужбовців, організації статутних взаємовідносин, своєрідності військового колективу, який складається з дорослих людей, у яких в основному вже склалися погляди, переконання, звички, сформувалися певні морально-психологічні якості, риси характеру, причому не завжди позитивні [11, с. 160].

Щодо умінь виховної роботи, то ще в стінах вищого навчального закладу системи МВС України майбутній офіцер має бути озброєний методикою як організації, так і безпосереднього проведення виховної роботи з особовим складом. Під уміннями виховної роботи будемо розуміти здатність майбутніх офіцерів використовувати інструментарій виховної роботи з особовим складом (методи, форми, прийоми виховної роботи). В умовах вищого навчального закладу системи МВС України вміння виховної роботи прищеплюються майбутнім офіцерам як під час проведення навчальних занять (під час реалізації виховних цілей заняття), самостійної підготовки (організація, контроль за проведенням, планування), практики (безпосередня участь у виховній роботі підрозділів внутрішніх військ, національної гвардії). Особливого значення у підготовці майбутніх офіцерів до виховної роботи з особовим складом має персональний підхід, суть якого полягає в особистій демонстрації командирами, вихователями, офіцерами курсової ланки прийомів виховного впливу на особовий склад.

Висновки. Тож на основі вивчення теорії та практики підготовки та проведення виховної роботи у силових структурах визначено та обґрунтовано такі педагогічні умови формування готовності майбутніх офіцерів до виховної роботи з особовим складом, як формування в майбутніх офіцерів системи базових гуманістичних цінностей, здобуття

майбутніми офіцерами сукупності знань і вмінь виховної роботи з особовим складом. Уточнено зміст, форми, методи, результати організації освітньо-професійної діяльності з реалізації зазначених педагогічних умов.

Перспективними є моніторингові дослідження процесу реалізації визначених педагогічних умов формування готовності майбутніх офіцерів до виховної роботи з особовим складом у вищих навчальних закладах системи МВС України, вивчення складових гуманітарної підготовки курсантів з позиції особистісно-діяльнісного підходу.

Література:

1. *Пожидасєв А. О. Формування організаторських здібностей курсантів у позанавчальній діяльності вищого навчального закладу системи МВС України: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Пожидасєв А. О.; Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2010. – 20 с.*
2. *Пеньков В. І. Формування міжособистісних взаємин курсантів у навчальному процесі вищого навчального закладу системи МВС автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07 / Пеньков В. І.; Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди. – Х., 2012. – 20 с.*
3. *Новий тлумачний словник української мови. – Т. 3. – К.: АКОНІТ, 2008. – С. 862.*
4. *Философский энциклопедический словарь. – М.: ИНФРА-М, 2004. – С. 467.*
5. *Андреев В. И. Конфликтология: искусство спора, ведения переговоров, разрешения конфликтов / В. И. Андреев – М.: Народное образование, 1995. – 127 с.*
6. *Бутківська Т. В. Проблема цінностей у соціалізації особистості / Т. В. Бутківська // Цінності освіти і виховання: наук.-метод. зб. – К., 1997. – С. 27–31.*

7. Макаренко А. С. *О воспитании молодежи: сб. избр. пед. произведений.* – М., 1951. – С. 89.
8. Наумов П. Ю. *Педагогические условия и средства развития системы ценностей будущих офицеров внутренних войск МВД России: автореф. дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Наумов П. Ю.* – Нижний Новгород, 2013. – 25 с.
9. Мартыненко О. А. *Педагогические условия развития гуманитарной культуры курсантов высших военно-учебных заведений: автореф. дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Мартыненко О. А.* – Хабаровск, 2011 – 23 с.
10. Аксьонова О. М. *Особливості управління педагогічною системою / О. М. Аксьонова, В. С. Полторак // Наука і сучасність.* – К., 2000. – Т. 22. – Вип. 2, ч. 2. – С. 11–18.
11. Дуб Е. П. *Основы військової педагогіки: навч.-метод. посібник / Е. П. Дуб.* – Х.: ХУПС, 2009. – 354 с.

References:

1. Pozhydayev A. O. *Formuvannya organizatorskyh zdibnostej kursantiv u poznavchalnij diyalnosti vyshhogo navchalnogo zakladu systemy MVS Ukrainy: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.07 / Pozhydayev A. O.;* Harkivskyj nacionalnyj pedagogichnyj universytet im. G. S. Skovorody. – H., 2010. – 20 s.
2. Penkov V. I. *Formuvannya mizhosobystisnyh vzayemyn kursantiv u navchalnomu procesi vyshhogo navchalnogo zakladu systemy` MVS: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.07 / Penkov V. I.;* Harkivskyj nacionalnyj pedagogichnyj universytet im. G. S. Skovorody. – H., 2012. – 20 s.
3. *Novyj tlumachnyj slovnyk ukrayinskoyi movy.* – Т. 3. – К.: AKONIT, 2008. – S. 862.
4. *Fylosofskyj encyklopedycheskyj slovar.* – М.: YNFRA-M, 2004. – С. 467.

5. *Andreev V. Y. Konflyktologyya: yskusstvo spora, vedenyya peregovorov, razreshenyya konflyktov / V. Y. Andreev – M.: Narodnoe obrazovanye, 1995. – 127 s.*
6. *Butkivska T. V. Problema cinnostej u socializaciyi osobystosti / T. V. Butkivska // Cinnosti osvity i vyhovannya: nauk.-metod. zb. – K., 1997. – S. 27–31.*
7. *Makarenko A. S. O vospytanny molodezhy: sb. yzbr. ped. proyzvedenyj. – M., 1951. – C. 89.*
8. *Naumov P. Yu. Pedagogycheskye uslovyia y sredstva razvytyia systemy cennostej budushhyh ofycerov vnutrennyh vojsk MVD Rossyy: avtoref. dyss. ... kand. ped. nauk: 13.00.01 / Naumov P. Yu. – Nyzhnyj Novgorod, 2013. – 25 s.*
9. *Martynenko O. A. Pedagogycheskye uslovyia razvytyia gumanytarnoj kultury kursantov vysshyyh voenno-uchebnyh zavedenyj: avtoref. dyss. ... kand. ped. nauk: 13.00.01 / Martynenko O. A. – Habarovsk, 2011 – 23 s.*
10. *Aksonova O. M. Osoblyvosti upravlinnya pedagogichnoyu systemoyu / O. M. Aksonova, V. S. Poltorak // Nauka i suchasnist. – K., 2000. – T. 22. – Vyp. 2, ch. 2. – S. 11–18.*
11. *Dub E. P. Osnovy vijskovoyi pedagogiky: navch.-metod. posibnyk / E. P. Dub. – H.: HUPS, 2009. – 354 s.*